

A KÖZÉPISKOLÁK EGYSÉGES JOGOSÍTÁSA.

— Elnöki megnyitó a M. Pedagógiai Társaság XXVII-ik közgyűlésén. —

Amióta utoljára volt szerencsém e helyen elnökölni, hazánk közállapotai mélyreható átalakuláson mentek keresztül. Beteljesült az ősi vágy, az ország függetlenné lett; megváltozott az államforma; népkormány került az ügyek élére. Ez a nagy politikai fordulat a közélet összes területein új helyzetet teremtett s új feladatokat szült. Óriási munka várakozik reánk, hogy a dolgok új rendjét megalapozzuk.

E munkából, mely mérhetetlen felelősséggel jár és a legnagyobb erőfeszítést kívánja meg, a Magyar Pedagógiai Társaságnak is ki kell vennie a maga részét. Nekünk köznevelőknek is meg kell értenünk az idők jeleit, s úgy intéznünk előkészítő munkásságunkat, hogy segítsük alapját megvetni az ország megváltozott közjogi, társadalmi és gazdasági helyzetéből fakadó kultúrberendezkedésnek, de másrészt gondosan kell őrködnünk afölött is, hogy újjáalkotó vállalkozásunk a történeti folytonosság útjáról le ne térjen. Rendíthetetlen meggyőződésesem, hogy csakis ennek a két szempontnak egyensúlya hozhat áldást jövőendő közművelődési tevékenységünkre.

A köznevelésnek sohasem szabad a haladás elől elzárkóznia, de sohasem is szabad elejtenie azt a fonalat, mely a multhoz köti; ha megtenné, mély szakadék keletkeznék a közműveltség fejlődésében s nyomban alászállana a kultúra színvonala. Valamint a természetben, úgy a szellemi világban sem lehetséges ugrás. Miként az egyén csak úgy érti meg az újat, ha van mihez fűznie, úgy népek életében is a művelődési javak továbbfejlesztése, azaz új eszmék tudatos elsajjtítása attól függ, mennyire sikerült ezeket az új eszméket az eddigi műveltség álladékába szervesen beleilleszteni. Ami merőben új, aminek nincs semmiféle gyökere akár az egyén, akár a nép szellemében, az nem is sajátítható el: az lesiklik a lelkek felszínéről, az nem hatol be a lelkek mélyébe.

Minden tekintetben szükség van tehát a leggondosabb mérlegelésre. Közoktatásunk újjászervezését semmikép sem szabad elsietnünk. Iskoláink reformálására igenis szükség van, de e reformoknak hirtelenében való

megalkotása a mostani viszonyok közt a legnagyobb hiba volna. A háború oly rendkívüli helyzetbe hozta iskoláinkat, hogy szervezetöknek minden átmenet nélkül való átalakítása csak vészhozó rázkódtatások árán történhetnék meg, melyekért a közoktatás intézői, úgy érzem, nyugodt lélekkel alig vállalhatnák el a felelősséget. Boldogok lehetünk, ha tanítóink és tanáraink a háború borzalmai után és nyomasztó anyagi gondjaik közt, melyek már majdnem öt évig nehezdednek rájuk, annyit meg tudtak menteni lelkök rugékonyságából, személyiségök erejéből és ösztönző hatásából, hogy a gondjaikra bízott ifjúságot a közműveltség lényeges elemeinek részesévé tegyék, egyelőre a jelenlegi szervezetek keretei közt. Csak ha majd a remény sugarai ismét utat találnak elborult lelkünkhöz, foghatunk hozzá — legalább az én meggyőződésem szerint — azoknak a tanúgszervezeti és kultúrpolitikai reformoknak életbeléptetéséhez, megtestesítéséhez, melyeket most lelkiismeretes tanulmányok és előmunkálatok segítségével megtervezünk. Hiszen ez idő szerint azt sem tudjuk, hogy milyen nagy vagy milyen kicsiny lesz ez a mindenkitől elhagyatott, mélyen lesújtott, megalázott szegény Magyarország.

A reformok között van mégis *egy*, mely halasztást csakugyan nem tűr, sőt még az előkészítő munkálatok tartama alatt is megalkotható; mely legalkalmasabb átmenetül kínálkozik a középoktatás mai és jövőendő rendje között; melyet a középoktatás összes számbavehető tényezői, konzervatívok és progresszívek egyaránt évtizedek óta sürgetnek; mely elé semmiféle lebírhatalatlan akadály nem gördülhet, mely nem vág eléje semminemű jövőendő átalakulásnak, mely — akárhogy szervezzük is majdan közoktatásunkat — minden egyéb intézkedéstől függetlenül érvényben maradhat. Ez a tennedő, hogy középiskoláink egységes jogosításának kérdését késedelem nélkül megoldjuk.

Semmi kétség, hogy a reform megérett a megvalósításra. Ha visszatekintek középiskolai mozgalmaink újabb történetére (körülbelül a gróf Csáky Albin elnöklété alatt tartott tanácskozmány idejét véve kiinduló pontúl), úgy találom, hogy az egységes jogosítás gondolata mindenütt ott van a lelkekben vagy a szavakban, akár mint az egységes középiskola megalkotásának szükségszerű folyamánya, akár mint a középiskola ilyen vagy amolyan tanulmányi szervezetétől független követelmény.

E két álláspont közül az elsőt ma már meghaladottnak látom. Tudnék ugyan elképzelni és elméleti alapon megokolni oly magyar középiskolát, mely a mostani két középiskola helyébe lépne a törzsében nemzeti műveltségünk lényeges elemeit, a latin nyelvet és irodalmat is, mindenkire kötelező érvényességgel felölelné, a

törzstanítás keretén kívül pedig az egyéni hajlamoknak vagy különleges hazai viszonyainknak helyet engedhetne (s valamikor ilyen egységes jogosítású középiskola mellett síkra is szállottam), de el kell ismernem, hogy e megoldás, mely néhány évtizeddel ezelőtt még lehetségesnek látszott, ma már a lehetőségek körén kívül esik. Minden középiskolai tanulót intézményesen arra kényszeríteni, hogy latinul tanuljon s csak latin nyelvi tanulmány alapján léphessen a főiskolákra (tehát például műegyetemre is), nemcsak anachronizmus, hanem a világ összes művelt államaiban teljesen magában álló, példátlan intézkedés volna. Arról tehát, hogy a jogosítás egysége teljesen azonos tanulmányi előzményekben lelje igazolását, úgy látom, le kell mondanunk. Mindenütt, ahol az egységes jogosítást megtaláljuk, a középoktatás differenciáltsága uralkodik szinte korlátlanul, a típusok folytonos szaporítására irányuló törekvésekkel egybekapcsolva. A szabad és demokratikus Svájc a középiskolai típusok sokféleségének klasszikus hazája. Azoknak szemében, kik az élet kimeríthetetlen változataival adott tényekkel számolnak, merő ideológiából eredetnek látszik az a követelés, hogy a szellemi vezetők (ma úgy mondják, hogy a szellemi munkások, mely kifejezést készséggel elfogadom, ha lelkes, eszményektől ihletett munkát és nem szakmány-munkát értünk rajta) csakis egyetlen egy úton szerezhessék meg magasabb műveltségüket, s mindinkább ellentétbe jut ez a doktrinér álláspont a szövevényes, sokfélekép színezett, számtalan módosulást feltüntető való élettel. A demokrácia csak azt kívánja, hogy a kellően megszervezett népiskola az állam összes tagjai számára egységes legyen; a középiskola, a továbbtanulók iskolája lehető tág teret engedhet a különböző életviszonyokból eredő művelődési szükségleteknek, hajlamoknak, képességeknek, s ne nivellálja vagy ne szorítsa egyetlen egy tanulmányi irányba a szellemi élet összes eleven erőit. Minden nivellálásnak átka, hogy nemcsak fel-
emel, hanem le is szállít.

S ezzel eljutottunk a másik állásponthoz, az előzményektől függetlenül elgondolt egységes jogosítás álláspontjához. Azok, akik ehhez a koncepcióhoz szegődnek, a következő eszmemenet medrében haladnak: Elmúlt már az az idő, — így gondolkodnak — amikor az összes főiskolai tanulmányok sikeres folytatásának előfeltételét csakis egyetlen iskola-típus végzése adhatta meg. Az egyetemi tanulmányokra való feltétlen jogosultságot nem lehet többé függővé tenni attól, vajjon a tanuló középiskolai tanulmányainak folyama alatt elsajátította-e a latin, illetőleg a latin és görög nyelvet. Az egyetemi tanulmányok sikeres folytatásához mindenek fölött az értelmi fejlettség bizonyos foka kívánatik. miként a mi Érettségi Vizsgálati Utasításaink is ki-

fejezik, amidőn ennek az értelmi fejlettségnek puhátolását teszik a vizsgálat legfőbb feladatává. Alig lehet kétség ma már afelől, hogy ennek a szellemi érettségnek megállapítása (értve rajta az összes főiskolai tanulmányokra való alkalmatosságot) nemcsak éppen a klasszikus nyelvek kritériumának segítségével történhetik meg. Nem az a fődolog, vajjon tanult-e a jelölt latinul és görögül, hanem hogy a középiskola nyolc éves tanfolyamán át kellő mértékben foglalkozott-e oly nevelő értékű tanulmányokkal, melyek gondolkodását fegyelmezték, izlését fejlesztették, erkölceit nemesítették. Konkrét módon kifejezve, nem az a lényeges, hogy a tanuló az ő irodalmi műveltségét — mert főként erről van itt szó — a nemzeti irodalmon kívül leginkább klasszikus tanulmányainak köszönhesse, hanem hogy ezt a műveltséget a nemzeti irodalom mellett általában nemes, értékes, formai és tárgyi tekintetben mintaszerű irodalmi anyagon, esetleg modern irodalmi anyagon is megszerezte legyen. A teljes szellemi érettség próbakövét sem az ismereteknek teljesen egyenlő mennyiségében, sem teljesen azonos minőségében nem lehet keresnünk, ami már abból a közismert tényből kitűnik, hogy azok közt is, kik latinul tanultak, vannak erősek és gyengék, elégségesek és alig elégségesek, s az utóbbiak közt nem éppen csekély számmal olyanok is, kik azt a bizonyos latinos irányú érettséget intézményeink rendelkezése szerint csak kétszéri javító vizsgálattal bírták megszerezni. Nagy kérdés, vajjon a latin tanulmányon alapuló irodalmi műveltséget legalább is nem közelíti-e meg például a francia nyelv és irodalom tanulmánya útján szerzett irodalmi műveltség? A francia nyelv csiszoltsága és kiműveltsége, a legfinomabb árnyalatok pontos kifejezésére alkalmas volta, nyelvtanának rendkívüli bősége, fordulatossága és színező ereje, mondattanának szigorú következetessége, századok óta fejlesztett stílusának világossága és szabatossága, klasszikus irodalmának emelkedettsége, költészetének a legszebb mintákat szolgáltató műfaji gazdagsága, valóban méltán helyezhetők a latin nyelv és irodalom enemű nevelő tulajdonságai mellé. Vajjon állítható-e, hogy aki két nagy modern irodalmon, például a németen és francián fejlesztette értelmét és izlését, kevésbbé volna alkalmas általában az összes főiskolai tanulmányokra, mint az, aki a maga értelmi érettségének komponensei közé számíthatja a latin és görög nyelv és irodalom ismeretét?

Mindezekon felül — mondják ennek az álláspontnak a hívei — a jogosításnak az előzményektől független egysége, mely természetesen az intézmények differenciálásának kedvez, nemcsak az egyéneknek, hanem az egész középoktatásnak is javára fog válni, mert az iskolák nem lesznek kénytelenek tantervök minden részét a teljesen egyenlő

előzmények szerint egységesen szervezett érettségi vizsgálathoz szabni, hanem mindegyik típus — a közös művelődési célokat szem előtt nem tévesztve — a maga hivatásának élhet, a maga rendeltetését teljes szabadsággal és jellemzetességgel töltheti be. A jogosítás egysége mellett szervezhetünk majdan, a béke napjaiban, mikor közoktatásunk gyökeresebb reformjára kerülhet a sor, igazi humanisztikus gimnáziumot a latin és görög nyelveknek szánt kellő óraszámmal; szervezhetünk görög nélküli latin iskolát, becsületet latin és modern nyelvi tanítással; szervezhetünk többféle realiskolai típust különböző modern nyelvekkel; sőt szervezhetünk egészen új gyakorlati irányú középiskolát is; mindaddig pedig, míg erre a nagy szervezeti reformra rátérhetünk, az egységes jogosítás törvénybe iktatásának az a jótékony következése lesz, hogy gimnáziumaink egy része nehézség nélkül átalakítható realiskolává s ezzel középiskoláink területi elhelyezése és számaránya tetemesen megjavítható.

Előadásom hangulati mozzanatai megéreztetették, hogy részemről a második helyen ismertetett álláspont felé hajlom, jóllehet talán nem kell védekezni az esetleges vád ellen, mintha a klasszikus nyelvek tanulmányának ellensége vagy akárcsak közömbös szemlélője volnék, vagy e tanulmányok értékét csekélyleném. Ellenkezően, éppen mert oly iskolát is akarok biztosítani e tanulmányoknak, melyben ne csak látszatra, ne csak forma kedvéért lehessen foglalkozni latin és görög nyelvvel és irodalommal, épp azért gondolom, hogy a jogosítás egységét a mondott értelemben, azaz: minden előzménytől független alakban kell megalkotnunk, mely megoldás mellett, hogy módot adna kevésszámú középiskolának a klasszikus tanulmányok igen intenzív művelésére, egyúttal tág perspektívát nyitna egész középoktatásunk jövőendő alakulásának és fejlődésének, szellemi életünk gazdagodásának.

Természetes, hogy ez a reform, mely az úgynevezett általános műveltség fogalmának a maitól egészen elütő meghatározását feltételezi, ellenmondások nélkül nem valósulhatna meg.

Egyik ellenvetés e megoldással szemben az lehet, hogy a közép-oktatásnak az egységes jogosítás törvénybeiktatásával fennmaradó és esetleg fokozódó differenciáltsága meg fogja nehezíteni az átlépést egyik iskolából a másikba. Ezt az aggodalmat részint a tények közelebbi megvilágításával, részint külföldi példákra való hivatkozással nem volna nehéz kellő mértékére leszállítanom. Rövidség okáért most csak arra utalok, hogy most is van átlépés realiskolából gimnáziumba és viszont, görögös irányból görögpótló irányba és viszont, anélkül, hogy ebből nagyobb baj vagy bonyodalom keletkeznék. Az átlépő tanuló gondoskodik a különbözözetek kiegyenlítéséről.

Súlyosabbnak látszik az az ellenvetés, hogy reáliskolai tanulók a latin vagy görög nyelv ismerete nélkül nem lesznek képesek az egyetemi tanulmányok bizonyos ágaiban sikerrel haladni. Hogyan boldoguljon az a reáliskolai tanuló, aki latinul nem tanult, a római joggal és európai jogtörténettel? vagy az orvosi tudományok sok ezer terminusával? vagy a bölcsészeti karon a történelmi, filológiai és filozófiai szaktanulmányokkal?

A felelet e kérdésekre egyszerű. A reáliskolát végzett tanuló ilyen esetekben azt fogja tenni, amit ma az a gimnáziumi tanuló cselekszik, aki nem tanult ábrázoló geometriát s a műegyetem mérnöki szakosztályaira iratkozik, vagy az a gimnáziumi tanuló, aki a kémiát mint külön tárgyat nem tanulta s a főiskolán kémiailag tanulókat akar folytatni. Meg kell tanulnia, ami hiányzik neki. Evégből azonban, a klasszikus nyelvekre vonatkoztatva a hiányt, mind a reáliskoláknak, mind a főiskoláknak meg kell tenniük azt, amivel az illető tanulókat megsegíthetik a hiányok pótlásában. A reáliskolai rendkívüli latin tanfolyamnak, lehetőleg megerősített szervezettel, továbbra is meg kell maradnia, sőt melléje rendkívüli görög nyelvi tanfolyam szervezéséről is kell majd gondoskodni, természetesen most már nem azért, hogy a tanuló e tanfolyamok segítségével kiegészítő érettségi vizsgálatot tegyen, (mely az egységes jogosítás törvénybeiktatása után önként megszűnik), hanem hogy könnyebben tanulhassa meg azt, ami nélkül sem az első jogi alapvizsgálaton, sem az anatómiai szigorlaton, sem a történelmi vagy filológiai szemináriumokban nem állhatja meg a helyét. De meg kell tenniük ebben az irányban a főiskoláknak is köteleességeket. Az egyetemeken külön latin és görög nyelvi gyakorlati tanfolyamokat kell szervezni kezdők számára, és oly célból, hogy a klasszikus nyelvekből annyit elsajátítsanak, amennyi szaktanulmányaikhoz föltétlenül szükséges. A theologiai tanulmányok tekintetében a felvetett kérdés tárgyaltalan, mert a papi pályára készülő jelöltek szelekcióját úgyis az egyházi főhatóságok intézik autonóm jogkörükben. Ha pedig akadna oly világi tanuló, aki reáliskolát végzett és nem a papi pályára lépés indítékából iratkozik theologusnak (ami elvileg nem volna kizárva), természetesen neki is magának kellene gondoskodnia arról, hogy az ilyen tanulmányokhoz szükséges nyelvi ismereteket megszerezze.

Mindez talán szokatlannak látszik, de csak első tekintetre. Fel kell már egyszer hagynunk azzal a pedáns gondolkodással, hogy a középoktatásnak hajszályra úgy kell berendezve lennie, hogy «előkészítsen» az illető főiskolára. Kissé liberálisabb felfogást kell tanúsítanunk, s kissé jobban megbíznunk az egyéni vállalkozásban. Aki igazán komolyan törekszik valamely tanulmányi célra, meg fogja

találni önmagában azt az erőt, mely e cél elérését föltétlenül biztosítja; olyanok pedig, akik csak banausikus érdekből választják a főiskolának ilyen vagy amolyan tanulmányi irányát, eddig is csak a tessék-lássék mértéke szerint tanultak latinul, s ezentúl is csak így mértékkel fogják beérni.

De vajjon miért sürgős a középiskolai jogosítás egységének kimondása?

E kérdésre válaszolhatnék bizonyos visszasságok felsorolásával, melyek a mai helyzetben gyökereznek. Így például felhozhatnám azt a mindenképen furcsa tényt, hogy ma a pusztán reáliskolai érettségi bizonyítvánnyal rendelkező egyének dacára annak, hogy a reáliskola hat osztályában franciául tanultak, nem lehetnek reáliskolában a francia nyelv tanárai, míg azok, kik gimnáziumot végeztek, ha soha egy szót sem tanultak volna is e nyelvből, az egyetemen francia szakra beiratkozhatnak és vizsgálatra állhatnak. De nem akarok ily különlegességekkel érvelni. Sürgősnek a reformot főleg azért tartom, mert nélküle föltötte megnehezül a tanterveknek, különösen a latin nyelv tantervének szervezése, s mert e reform nélkül lehetetlen ellentétek keletkeznek a latin oktatás végcélja és menete közt. Amióta a leányközépiskolákat megszerveztük, ez az ellentét egészen nyilvánvalóvá lett. Ma az 1883. évi törvény alapján állva, természetesen egyforma végcél kell kitűznünk a fiú- és leányközépiskolai latin tanításnak, dacára annak, hogy amott nyolc, emitt csak négy éven át van latin oktatás; már pedig — legalább részemről — lehetetlennek tartom, hogy négy év alatt ugyanazt az eredményt érjük el, mint nyolc év alatt. Én ebben a csodában nem hiszek, s van okom, hogy ne higgyek. Egyes ragyogó elszigeteltségben álló kivételeket nem számítva, az ilyen gyorsított és sűrített tanulás (még ha korosabb tanulókról van is szó), mást nem eredményezhet, mint az ismeretek ingadozását, a tudás felszínességét, a pusztán hozzávetőleges megértést, a szövegeknek találgató fordítását, végső elemzésben azt a lelkiismeretlenséget, mely minden elhamarkodott didaktikai eljárásnak mulhatatlan következménye. A rohamos haladás, mely a nagy ismeret-tömegek elsajátításával együtt jár, nem engedi a tanulót lélekzethez jutni, nem engedi meg a szerzett ismeretek érlelődését, úgy, hogy az iskola végzetével éppen az a képesség, mely úgyszólván egyedüli, szemmel látható gyümölcse a jó latin tanításnak, hogy a tanuló egy latin szöveget segítség nélkül és a maga erejére támaszkodva átértsen és megoldjon, nem alakulhatott ki.

Igen, de hallom az ellenvetést: Mintha bizony a fiúk erre a képességre szert tennének; mintha nem panasználók évtizedek óta a latin oktatásunk csekély eredményét. Nem szólva most arról, hogy e

részben sok igazságtalan általánosítással találkozhatunk (ismertem oly gimnáziumot, mely a latin nyelvből teljesen megnyugtató eredményekkel dicsekedhetett), csak annak jelzésére szorítkozom, hogy azok, kik a fiúgimnáziumok tanításának sikertelenségével érvelnek, feledik, hogy különbség van oly eredménytelenség közt, melyet maga az iskola szervezete és tanterve okoz és aközött, melynek oka nem az iskolában, nem a tantervben, nem az óraszámokban, hanem más körülményekben rejlik. A fiúgimnáziumok szervezete és tanterve legjobb meggyőződéseim szerint ártatlan abban, hogy latin tanításunk helyenként és esetenként nem eléggé eredményes; ugyanazt azonban a leánygimnáziumok szervezetéről és tantervéről nem merném állítani. Az iskolának nem szabad úgy megalkotva lennie, hogy kellő eredmény egyik vagy másik művelődési anyagból általában ne lehessen, s csak kivételes tehetségu és szorgalmú tanulók érhessék el az oktatás végcélját.

Már most mi köze mindezeknek az egységes jogosításhoz? Az, hogy a reform módot fog nyújtani a tantervi végcélok helyesebb, mondjuk, őszintébb megállapítására. Külön kell és lehet majd meghatározni a latin nyelvi oktatás célját a fiú- s külön a leánygimnáziumokban; amott a hosszabb tartamú tanulmányhoz képest magasabban, emitt a rövidebb időhöz viszonyítva alacsonyabban. Ugyanez a lehetőség fog kínálkozni a mostaninál nagyobb mértékben a gimnázium és reáliskola közt, egyéb művelődési anyagok tekintetében is. A gimnázium a matematikából kevesebb, a reáliskola több elemző mértant fog taníthatni; amott az infinitesimális számításból éppen csak annyi lesz tanítható, hogy a tanulók a functio fogalmát megértsék, emitt az anyagot hővebben lehet majd tárgyalni. Hasonló megkülönböztetés lehetősége fog a modern nyelvek és irodalmak tanulmányaiban, úgyszintén a természettudományi tárgyakban felforrogni. Hiszen a jogosítás egyenlő lesz, s a több vagy kevesebb semmi befolyással sem lesz arra, hogy a tanuló melyik főiskolára lép s milyen felsőbb tanulmányokat választ.

Mint a mondottakból kiderül, a jogosításnak az előzményektől független egysége és az iskolai munka szoliditása közt összefüggést látok. A szemfényvesztésnek egy neme, ha az egyik iskolának arra kell vállalkoznia, hogy sokkal kevesebb idő alatt végezze el ugyanazt, amire a másik sokkal több időt fordíthat. Értelmi és erkölcsi téren semmit sem tartok veszedelmesebbnek, mint a felszíniességet, a lazaságot, a határozatlanságot. A mélyre hatolás, a mélyen szántás, a dolgok gyökeréig való ásás minden igazi siker titka s minden jellemesség feltétele. Amit tanulunk, jól tanuljuk meg; amit olvasunk, jól olvassuk el; amit végzünk, jól végezzük; amit hiszünk, erősen

higyjük. Ezt az erőt és állhatatosságot kell a nevelésnek megadnia. Nekem úgy tetszik, hogy ebben hibázik legtöbbit mai nevelésünk, akár a családot, akár az iskolát nézzük.

Fejtegetéseim végére jutottam. Teljes tudatában vagyok annak, hogy amit az egységes jogosítással kapcsolatban középoktatásunk differenciálásáról mondtam, nem mindenben egyezik a jelenlegi közoktatási kormány programjával. Mégis kötelességemnek tartottam ellenkező nézetemet előadni, mert úgy vélem, hogy mikor oly nagy értékekről van szó, aminő a kultúra, s amikor a jövő számára akarjuk köznevelésünket berendezni, minden álláspontnak fenntartás nélkül meg kell nyilatkoznia. Kritikára minden kormány-nak szüksége van: önként érthetően nem kicsinyesen gáncsoló, csipkedő, pártoskodástól elfogult, rosszakaratú, hanem jóhiszemű, segíteni kész, tárgyilagos és becsületes kritikára. Különösen szükség van erre akkor, midőn az események rohanó árja könnyen ragadja szélsőségeibe a legerősebb és leghiggadtabb elméket is. Felfogásom szerint a kultúra se nem politikum, se nem ecclesiasticum, hanem önértékű kincse a nemzeteknek. Ezért a közoktatás szervezésétől és intézésétől távol akarok tartani minden kiélezett tendenciát, eredjen bárhonnan és bárkitől. Ily tendencia rejlenék szerintem a középoktatás uniformizálásában is. A nevelés története arra tanított meg, hogy valahol és valamikor csak akár állami, akár egyházi érdekből ily egyformásítást megkísérlettek, ez időtelve mindenütt és mindenkor a szellemi élet megmerevedését, elsekélyesedését hozta létre. Igen, minden erővel igyekezzünk a legszélesebb néprétegek műveltségét emelni, de e törekvésünk ne járjon együtt a magasabb műveltség leszállításával, a tudományos kultúra ellaposodásával. Igazi pezsdülő szellemi élet csak ott van, hol az egyénileg jogosult törekvések is szabadon érvényesülhetnek. Az én szememben, ki nem vagyok politikus, hanem pedagógus, nincs vigasztalanabb és sivárabb látvány, mint egy ország, melynek egész iskolaügye egyetlen híron pendül és egyetlen kaptafa mértékéhez igazodik.

Bármint legyen, lelkem mélyéből kívánom, hogy az új kormány-nak sikerüljön úgy megoldani középoktatásunk problémáját, hogy a jövő nemzedék értelmi és erkölcsi műveltségének alapvonása a legfokozottabb munkára képesítő koncentrált erő legyen, melyre azoknak, kik utánunk következnek, mindenekfölött szükségök leszén.

A Magyar Pædagogiai Társaság XXVII-ik közgyűlését megnyitom.

FINÁCZY ERNŐ.